

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ ԿԱՐԾԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

Մամլոյ իւրաքանչիւր շրջանը՝ 52 օրինակ է:
Ստորագրութեան տեղն է Պօլիս, Զինճիրլի—խան վերի յարկ
թիւ 18:
Դուրս ելթալիք թերթից փաստայի ծախքը առնողին վրայ է:

Շրջանին գինը դահեկան կանխիկ 60
Կիսաշրջանը » 50
Մէկ թիւը՝ փարսոյ 50
Նանուցմանց տողն է դահեկան 2

Բ. ՏԱՐԻ Բ. ՇՐՋԱՆ

1870

ԹԻԻ 84 ՅՈՒՆԻՍ 13

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Սկզբունք.—Կարծեաց տղատութիւն.—Ճշմարիտ բանա-
դատութիւնը.—Ազգ. գղբութեան վրայ երկու խօսք.—Երկ-
րագործութեան հանրացուցումը.—Հորատահարութիւնք:

Հոս սկզբունք բառը՝ իւր բառական նշանա-
կութեամբը՝ ի կիր չարտի առնունք:

Սկզբունքը միայն բանի մը ծագմանն առաջին
կէտը նշանակելը:

Մարդիկ՝ առանց այս բառին գործնական եւ ի-
մաստասիրական արժէքը գիտնալու, խիստ տարա-
պայման սահմաններ կուտան անոր:

Մեր ազգին մէջ ալ սկզբունք ծախողները շատ
ածան են, եւ թիւ չունին: Իսկ անոր իրական ի-
մաստին թափանցողներ խիստ սակաւաթիւ:

Այս արհեստական բառը՝ չրթունքներու վրայ
կը թոթոայ իբրեւ զարդ:

Հայոց մէջ ալ վերջերս հոգաւ մը դարձաւ:

Սկզբունք կըսուի բանի մը բնական եւ ընդհա-
նուր օրէնքներուն գիտութեանը, որոց ուժովը
այն բանը անվրէպ կը շարունակուի:

Բնութեան տեսակներուն չափ սկզբունք կան:

Զեռնհաս գործողն ենք միայն անոր, որուն ըս-
կզբունքն ունինք, այսինքն մեր գիտցածներուն
բնութեանը վրայ յստակ եւ կատարեալ գաղափար
ունինք: Թէեւ մեր ունեցած սկզբունքներուն մէջ

թիւր սկզբունքներ ալ սարդած ըլլան, հոգ չէ:
Մարդիկ բացարձակ սկզբունքի մը աէր չեն կրնար
լռալ:

Այն բանը որ օրէնք է, սկզբունք ալ է. եւ
այն բանը որ սկզբունք չէ, նաեւ օրէնք ալ չէ:

Հին սովորութիւնները, նախապաշարունակները,
ղեղծումները փոխանակ քանդելու, երբեմն օրէն-
քի տեղ կը դնենք, հետեւաբար սկզբունք է ըսե-
լով կանցիւնք այն բանին համար՝ որ օրէնք չէ, եւ
որ կուղենք մենք օրէնքի վերադրել:

Երբ սկզբունքը կը խօսի, պարագայները կը լը-
ռեն:

Կար առեն մը, ուր ողջ եւ լոյս սկզբունքները
թնդանթով կ'ողջունուէին:

Երեկեայ տեսականը՝ այսօր գործնական է:

Մեր թուականը սկզբունքի թուական է:

Սկզբունքը կարծիք չէ:

Սկզբունքը ըստ ինքեան ապացուցեալ յաւիտե-
ական ճշմարտութիւններ ըլլալով՝ ուրիշ բացար-
ձակ ճշմարտութեամբ մը ապացուցուելու պէտքը
չունի:

Առանց սկզբունքներ ունենալու, ազգերը չեն
լուսաւորուիր:

Ուրեմն ի նանիր չքրտնինք յառաջագիմու-
թեան համար, եթէ սկզբունք սովորելու հետեւող
չենք:

Ապաքէն սկզբունքի համար մեռնիլ քաղցր է,
վասն զի անմահութիւն է:

Հին ատենը սկզբունքը արիւն կ'ուզէր, իսկ հիւսիս համոզում :

Քանիներ սկզբունքի համար խողխողունքան, կառափնահատ եղան, նահատակունքան :

Սոկրատ թոյն խմեց, Կութէմպէրի, Կալիլէ բանտին մէջ ճգնեցին. ծան տ'Արք, ծան Հիւս բոցերու մատնուեցան. Տանդ. Վոլթէր յաքսոր դացին. Բուսո դատապարտուեցաւ. Տէգարթ հալածուեցաւ. Լամբէ՛ Մազասի զընդանին մէջ որդնոտեցաւ. Մօնթէյն, Թասսօ, Պադօն, Լուտեր՝ բանտարկուեցան եւ հալածուեցան. Անարէ Շէնիէ ազատութիւն երգելով կառափնարը ելաւ :

Ատոնց նման անջնջելի օրինակներ՝ սկզբունքի նահատակներու պատմութեանը մէջ պակաս չեն :

Սկզբունքը՝ ի վաղուց անտի միշտ անմեղներու արեամբ սրբագործուած է :

Նոյն իսկ քրիստոնէութեան սկզբունքը՝ Յուսիս տենականին անմահ արեամբը չնուիրագործուեցաւ . . . :

Արդի հիմնական սկզբունքներէն մէկն ալ կարծեաց ազատութիւնն է — որ փիլիսոփայութեան հետ ծնաւ — եւ որ դարուս ընկերական ու քաղաքական Հանդանակն է :

Այս սկզբունքը՝ ունի իւր ճարտասան ախոյեանները, ինչպէս նաեւ իւր ձախորդ հակառակորդները :

Կարծիքները՝ զգացողութենէ ու դատողութենէ կը ծնին, եւ օրինաւոր քննադատութեան բովէն անցնելով՝ կ'ուղղուին :

Կարծեաց ընդհարումէն ճշմարտութիւնը երեւան կ'ելլայ. համոզում կը գոյանայ :

Երկու միճաքանոյններ կարծեաց ազատութեան առջեւ՝ խօսելու եւ գրելու համար միեւնոյն պարտաւորութիւնը եւ հաւասար իրաւունքը ունին :

Արդ, երբ մասնաւորի մը գէտ կարծիք կը յայտնենք, պէտք է յիշենք թէ՛ ինչ իրաւունքով որ մեր ընդդիմախօսին նկատմամբ խօսելու եւ գրելու ազատութիւնը կը վայելենք, նոյնը պէտք է նաեւ մեր հակառակորդին համար ալ ընդունիլ :

Զայս կը պահանջեն ուղիղ բանը, օրէնքը եւ արդարութիւնը : Անդգիտ, Պէլճիգա, Ամերիկա, Հելլո, Խիա՝ յայտ իրենց ղէնիթը հասած են, թէ եւ մեր աղգին մէջ գեա իրական նշանակութիւն չունի, քանի որ հարձեաց ազատութիւնը՝ նախ կարծեաց եւ սկզբանց գոյութիւն, եւ այս ալ մեծամասնութեան ուսումնականութիւնը կ'ենթադրէ :

Զախաղանց կարծիք մը յայտնած չենք ըլլար, երբ բացարձակ խոստովանիք թէ՛ կարծեաց ազատութեան սկզբունքը յարգուած օրէն՝ ժողովրդա-

կանութեան կեանքն կ'սկսի :

Ամենօրեայ արեւը՝ նոր դրութիւններ, նոր տեսողութիւն կը բերէ ի լոյս : Կարծեաց ազատութիւնը մամուլ ծնունդն է :

Բռնութիւնը կարծեաց ազատութեան առջեւ կը ցնդի : Անոր ուրացումը՝ նոյն իսկ մտքի ուրացութիւնն է :

Ասորք թէութիւններ, ենթադրութիւններ չեն, այլ իրութիւն :

Սկզբունք մը, կարծիք մը՝ երբ յանուն ճշմարտութեան, ճաշակի եւ արամբարանութեան քննել կ'ուզենք լուրջ տեսութեամբ, ու անկողմնապահ դիտողութենէ ծնունդ առած՝ եւ պատճառներու վրայ հիմնուած փաստերով, բանադատութիւն կ'ըսուի :

Ճշմարիտ բանադատութիւնը՝ ի հմտութենէ է, եւ ոչ ի շաղիաղիութենէ, ռատի եւ կը լուսաւորէ ու չայրեր. կը համոզէ, ու չի բռնանար :

Համոզում մը՝ որ ուրիշին համոզումը կը նեղէ, բռնութիւն կ'անուանի, ըսաւ զբաղէտ մը :

Աս կէտը՝ աւելի լուսաբանենք :

Բանադատութեան արհեստը՝ կիրք յագեցնելու, վրէժ լուծելու ուսումը չ'իմանամք :

Անոր առջեւ անձերը կը լռեն, եւ երկուստեք փաստերը — իրարու հետ զարնուելով — կը խօսին, առանց երկար ու չիտթ վէճեր պատճառելու :

Այսպէս պէտք է կատարուի բանադատութեան գործողութիւնը :

Բանադատութեան համար ողջ եւ կորովի միտք ունենալու է, որ նախ զգայ՝ եւ ապա արամբարանէ :

Ամեն գրչի համար չէ այս :

Նաեւ բանադատէ մը՝ փորձառութիւն, սկըզբունք, արամբարանութիւն, ճաշակ, յստակ ոճ, եւ անկողմնապահութիւն կը պահանջուին, ապա թէ ոչ անոր ըրածը՝ ծանծաղ դիտողութենէ մը տարբերութիւն չունենալով, հասարակաց հեգնութեան կ'ենթարկի եւ հակառակ արդիւնք կը բերէ :

Ասոր համար է որ իրաւամբ ըսաւ Պուաթօ, թէ «բանադատութիւնը գիւրին, բայց անոր արհեստը գոլաւորն է» :

Մեր աղղին մէջ կան մեղամաղձութեամբ կամ խիզախ գրիչներ, որք արամբարանական փայլուն երեւութիւն տակ ծածկուած եւ յեղցեղ սկզբունքներու անձերու շունչն եւ գործին դարձած իրենց խիղճը եւ սկզբունքը կը ծախեն ու յանուն բանադատութեան չիլ ոչօք յախուեն եւ ապկար յարձակումներ ու ապաժաման խորհրդածութիւններ կընեն, բան մը ըսած ըլլալու կամ յաղթելու աղայամուտութեամբ, եւ խնդրէն գուրս կէտեր կը շօշափեն ան-

ձերու գէմ իսկ գինելով:

Ինչ հարկ կայ անձերու հետ չափուիլ Նիւթը քննելու է:

Քննելով միանգամայն անոր սկզբունքներուն պատճառները, փոխադրական եւ սլաւոնական փաստերը:

Չորացող իր թէ զրչի պատերազմը՝ յառաջագիւ մութեան նշան է, երբ անիկա գծուծ նկատուին երու, եւ փոքուն ու սին շահու համար չկատարուիր, այլ փաստերու եւ սկզբունքներու ուժով՝ սխալ կարծիքներու գէմ, պիտանական, լուրջ եւ հասուն դիտողութեամբ կըլլուի:

Աղբի մը յառաջագիւ մութիւնը՝ իր գրականութենէն կ'սկսի:

Անդ կը ցոլանայ եւ անդր կը համառօտի:

Սահակ եւ Մեսրոպ՝ Հայերէն աթուրթաները գտնելով, աղբ. մատենագրութեան անդրանիկ Մըշակներն եղան:

Ի պատմութենէ կ'իմանամք, որ Արտաշէս Բ. եւ Վռամշապուհ ալ Հայ-դրագիտութեան ճշմարիտ Մեկնաաններ հանդիսացեր են:

Ո՛վ չգիտեր թէ, դարու աղբ. դպրութեան մէջ՝ Միւթարեանք նոր թուական մը բանալով, Հայերէն լեզուին նոր փայլ, նոր հարստութիւն եւ ներդաշնակութիւն տուին:

Հայ գրականութեան մայրը՝ դրաբառն է, ինչպէս Խալիլիէն, Գաղղիարէն եւ Սպանիացոց լեզուին Լատիններէն:

Հայերէն լեզուն գործնական միակերպութեամբ դեռ մեր դպրոցներուն մէջ չաւանդուիր:

Ասոր պատճառը՝ աղբ. դաստառաց ժամանակին ոգւոյն հետ ընթացիկ ոճ մը չունենալն է:

Հայ-Քերականները՝ ինչ որ գիտեն եւ ինչ որ կը սովորեցնեն արուեստով չէ, այլ հաճոյքով կամ մեքենական վարժութեամբ:

Աղբ. դպրոցները՝ այս յամը ընթացքով ապագայ մը չեն խոստանար:

Պէտք է որ, ինչպէս ամէն ուսում, ասանկ ալ Հայերէն ուսումը դրութեան վերածուի, որպէս զի գիտութիւն ըլլայ:

Լեզու մը, իր կերպական կատարելութիւնը՝ ընդհանուր քերականական օրէնքներէն կ'առնու, ինչպէս նիւթական կատարելութիւնը՝ բառերու եւ գաղափարաց պարզութենէն:

Ընդհանուր քերականութիւնը՝ որ լեզուին փոխադրութիւնն է՝ մի է:

Լեզուի մը յառուկ օրէնքները՝ իւր մասնական քերականութիւնն է:

Հետեւաբար, որչափ աղբ. այնչափ մասնաւոր

քերականութիւններ կան:

Լեզուին յառաջագիւ մութիւնը, աղբ. յառաջագիւ մութեան նախընթացն ըլլալով՝ անոր կենդանի գործածութեանը, ոգւոյն ու փոխադրութեանը հետ, նաեւ արմատներու ճանաչման եւ գրելու ուժին հոգ տանիլ պէտք է:

Ոճը ճաշակին քոյրն է:

Լեզուն կը յղկուի՝ երբ զրիչ եւ ճաշակ իրարու հետ կը մըցին:

Լեզուն ալ իր քերականութեան հետ, նաեւ տրամաբանութիւնն ունի:

Հաճոյքով կամ վարժութեամբ կը տրամաբաններ բայց առանց քերականական օրինաց չենք կրնար գրել:

Մի եւնոյն լեզուն, մի եւնոյն աղբին մէջ՝ դասական գոյներ եւ շրջուն ձեւեր կ'առնու տեղոյն ընթացեանը ու սովորութեանը նայելով:

Սակայն անոր օրինաւոր ձեւերը, ներելի աղատութիւնները՝ բառից խաղերու եւ մասնաւոր գարձուածքներու մէջ վնասուելու չէ, այլ բառերուն ուժին ու նշանակութեանը, անոր գոգոյրից բայց անշար ձեւին մէջ:

Առանց աշխարհաբառին ընթացեանն ու ոգւոյն վրայ որոշ տեսութիւն մ'ունենալու՝ լեզուն մեր գաղափարներուն կը ծառայեցնենք:

Այս անպատեհութիւնը, այս լեզուի անիշխանութիւնը՝ քերականական միօրինակ օրինաւոր դրութիւն մը չունենալն է կը յառաջագայի:

Բայց այս պատճառը՝ բաւական պատճառ մը չէ նախնեաց մատենագրութեան գէմ յայտնադէպ ըմբոստանալու եւ նորաստեղծ լեզուաւ՝ թրիառ ու խորթ բառեր, նորամուտ ոճեր, գոհիկ գարձուածներ ի գործ դնելու:

Ո՛չ, ազատ չէ զրիչ մը՝ որչափ ալ ներհուն ըլլայ՝ իրմէն վճարաբար Ուղղագրութեան մը ստեղծել: Քերականութիւնը ժողովրդական ընթացիկ լեզուէն կը բղխի:

Ամէն աղբի մէջ գրական եւ խօսուն լեզուներ կան:

Երկուքին ալ տէրը ժողովուրդն է:

Ժողովուրդն է միանգամայն որ զանոնք հոռու եւ վարպետ գրիչներու ձեռք յղկել կուտայ:

Երկրաչափական դարու մէջ՝ իւրաքանչիւր ժողովուրդ անտեսական յասուկ գիրք մը կ'ընարէ եւ անով կը յառաջագիւ մէ:

Հայն ալ՝ որ ժամանակին պահանջմանը տրամադիր է, կրնայ անտեսութեան երկրագործական մասն ընարել, եւ անոր դարգացմանը աղատ լիազ եւ հոսանք տալ:

Մանաւանդ որ Արեւելքի կոյս հողը՝ արդէն խիստ բարեբեր եւ արգաւանդ ըլլալը փորձով հաստատուած է:

Այս ճիւղին համար աղգին մէջ երբեմն թէեւ բաւական մտքեր յոգնեցան, քրտնեցան, որով եւ ժողովրդական շարժում մը, երեքու մը տեսնուեցաւ բայց դորձ մինչեւ ցարդ՝ ոչ ոք երբ:

Շարժումը, երեքումը այն ատեն կեանքի նշան է, երբ մտքէն կը հոսի եւ գործադրութեան շրջանը կը մտնայ:

Աղգ մը երեք կերպով կրնայ յառաջանալ. երկրագործութեամբ, արուեստով եւ վաճառականութեամբ:

Եթէ ամէն արուեստ փճանայ, մեռնի, երկրագործութիւնը միշտ կայ, չմեռնիր. Վասն զի Մարդ եւ Հող հոմանիշ են:

Հայաստանեայք ի սկզբանէ հողագործական պարզ բայց երջանիկ վիճակով յառաջացան:

Անոր սկզբունքը՝ դրախտէն կոկիս. առաջին մարդէն կ'իջնայ:

Խորենացիէն կ'իմանամք որ՝ Արտաշէսի ատեն Հայաստանի մէջ անմշակ հողեր չկան եղեր:

Մենք որ այս մասին դեռ Նոյեան դարու մէջ կապրինք, պարտինք դիմնալ թէ՛ ուր որ աշխատութիւն չկայ, հոն չկայ նաեւ կեանք եւ յառաջադիմութիւն:

Կենաց պիտոյքը երեք են, հող՝ ուստի հաց, լոյս՝ ուստի զարգացումն եւ սէր՝ ուստի սերունդն: Սակայն մարդկային առաջին պիտոյքն է հողը՝ այսինքն հացը:

Անմահ Նալբանդեանցի վերջին կտակն էր «Ո՛վ որ այսօր հող չունի, վաղը հաց չունի»:

Աղգայ ճակատադիրը եւ կենաց ապահովութիւնը՝ յայտ կը յանդին:

Երկրագործութիւնը՝ արհեստներուն մայրն ու դայեակն է: Անով արուեստաւորին նիւթիւրը կը պատրաստուին, ուսկից եւ վաճառականին պաշար կը հայթայթուին:

Արեւմտ կեդրոնացեալներ մեր ջանքերը հոն, ուր աղցին չուր կայ, եւ ուր մեր նահապետական արհեստին գործնական կողմը:

Այն աղղը մեծ է եւ միայն աղաղայ ունի, որ Գեմեար շատուածուհեց կը խնկէ:

Ա.Մեն. Սրբաւան Հայր:

Աղգային մեծ վանքերուն մէջ երկրագործութեան վարժարաններ հաստատուեցէր:

Արդէն ամէն իրենց համար խիստ ընդարձակ արտեր եւ ազարակներ ունին, բայց բանեցընելու գիտութիւնը չունին. Կրքանին բայց առանց արդեան. մասնաւոր որ հայաստանցւոյն ժառանգութիւնն է՝ ոչ միայն իրեն հաւար քրտնիլ, այլեւ շատ

անգամ զինքը հարստահարող Քիւրտին համար ալ ...:

Հայեր, սեւ օրերու մէջ է Հայաստան:

Վայրի Քիւրտին արիւնալից թաթը մէկ կողմէն, հարստահարիչ անձանց կապուած միւս կողմէն անմեղ Հայաստանցւոյն վերջին օրհասը կը վաղվաղեն:

Ոչ հաց, ոչ լոյս, ոչ սիրտ ունի Նա, բայց միայն չորաբեկ յոյս մը:

Յոյս մը, որ առկայծեալ կանթեղի պէս մերթ կը սլալայ, մերթ մը նուաղի ...:

Հայորդւոյն մոռւորակներ մոտձելու ժամանակը չէ, այժմ նիւթական կեանքի համար անմիջական ապահովութիւն կը հայցուի բարեխնամ կառավարութիւնէն:

Ամէն օր դաւաճներէն յուսահատութեան ձայներ, արդարութեան եւ վրէժխնդրութեան աղաղակներ կը լսուին:

Մէն մի թղթարեր՝ դողցես ցաւալի գութաններ դարձած, արեան արտասուքով գրուած բողոքներ եւ հանրագրութիւններ կը բերեն ի Պատրիարքարան:

Ալ սիրտ պէտք է դիմանալու համար:

Հայը Հայուն կը ցուցնէ իր խոցերը եւ վաղարոյժ դարման կը խնդրէ: Կը բանայ իր սիրտը, եւ մենք անտարբեր աչօք կը նկատենք դայն:

Այն սիրտը որուն պատմութիւնը մեր փառաց եւ աղէտից պատմութիւնն է, եւ որ Թիմուրէնկի եւ Ալբապանի օրով աղատ էր, բայց այսօր Քիւրտին դաշոյնին ներքեւ սրկած, աւերակներու տակ կաւիւնի:

Եր իրաւունքը պաշտպանելու համար՝ լեղու չունի, գրիչ չունի, եւ ընականաբար ուր ուրեմն կըստիպուի իրեն ցաւոց ներկայացուցիչ ընտրել իր առաջնորդը՝ որ իր անմիտ բարեկամը եւ հետեւաբար ամենէն աւելի իրեն դէմ գործողն է:

Խեղճը՝ ճարահատեալ ինչ ընէ, առ մի դիմէ:

Կապառէ որ կամ երկինքէն իրեն զթութեան ալի-նարկ մը գայ եւ կամ Պատրիարքարանէն ...:

Ո՛վ որ զգացում ունի, թնոյ այս արդար բողոքներուն հաւատարիմ թարգմանն ըլլայ, եւ ո՛վ որ դրիչ ունի, թնոյ իբրեւ սուր՝ այն անողորմ հարստարիչներուն դէմ գործածէ:

Ուր որ չկայ այս զգացումը, հոն պատիւը ստուեր մ'է, իրաւունքը՝ բառ մը, օրէնքը՝ խաղալիք, եւ իշխանութիւնը՝ երեւոյթ մ'է:

Հայք՝ իրենց ինչքը, պատիւը եւ կեանքը երաշխաւորած Արեւելեան՝ Տաճկաստանի ժողովուրդն են:

Երբ ժողովուրդ մը՝ ներկայ քաղաքակրթութեան դէմ այս օրինակ գործուած թշնամիքներու լեւեալն կը

հանդուրժէ, եւ ազդէ չիտար պէտք եղած տեղը, իրեն խղճի եւ ազդ. չաները պաշտպանելու համար համա-
զօր ազատութիւն, երաշխաւորութիւն եւ ապահո-
վութիւն պարզեւող կառավարութեան գէժ մեղան-
չած կը սեպուի:

Ա. Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՊԵՔՐԻ ՄՈՒՍԹԱՖԱՅԻՆ ԹՈՌՆԵՐԸ ԻՆՃԻԼԻ ԶԱՎՈՒՇԻՆ ՆԷՖԵՐՆԵՐԸ

Սամաթիոյ եկեղեցիին սիւնկիւղի պատա-
րագ պէրէքէթի մըրախը վարդապետը այս
շարժու մէկ ծայրէն միւս ծայրը չգործած հը-
րաշքը չմնաց. Մովսէս մարդարէին դաւադա-
նին պէս աս ալ մըրախը ձեռքը առեր նստեր
ծայրը դերձան կանցընէ. ասկէ զատ օրը քառ-
սունը հինգ անգամ սիւրիւճի առաքելին նժոյ-
ղը հեծած, կարկըլը քարա ֆաթմաին պէս
մէյ մը Առաքելական դերլամէլին, մէյ մը ճէ-
պը ծակ հաւատիսճիին՝ երթալով՝ իր քաջա-
դործութեանց բարօրթը կուտայ, և միւհիւմ
մաթը շտկելով՝ օրտուն կը վերադառնայ: Ան-
միջապէս իր տայի ըրթիկները քովիկը ժողվե-
լով, խորհուրդ խորին Հասունեան, որ զարդա-
րեցին զՕրմանօղ, ՚ի խմեալից վերնատունն,
ուր չորեքշաբթի իրիկուն դումարուած էին՝
քանթարը պէլինտէ Անտօնաքին, թուզուլին
մէջի պիպէրաքին, ճամճը պաշի Եուսաֆաքին,
Աւետիք օղլու Աւետաքին, Չարքտան չըքմա
կարպիսաքին. եազման գլուխը Գերօրաքին,
Փարիզու Ակադեմիական ժողովքին անդամա-
կիցը պատուելի Մէսրոֆաքին, և օղիին ճիւղ
տուող Համբարձու. . . մ'աղբարը: Ասոնք քա-
նի մը ժամ աքչամճիական խանութները վառե-
լէն ետքը սկսան իրենց փալան պատրաստել
նոյն գիշերուան ընելիքներնուն համար:

Մէջերնուն խիկար իմաստունին փեսան օ-
ղիին գաւաթը ձեռքը բռնած:

— Եղբարք, ըսաւ, ես օղիին տիւղը կը խը-
մեմ որ խօսքս տիւղիկն ելլայ բերնէս:

— Ես ալ կըսեմ թէ, մաստիքան մարդուն
հէժ միտքը կը բանայ, հէժ նէշաթը կաւելցնէ:

— Ախպար, պօշ լաֆլարը պրաքալըմ տէ,
պու աքչամ չու ժամ քէֆիթթիինի նասըլ եա-

փաճալըղ. կէօրտիւնիղ ա, մըրաքըլ պու աղ-
չամ ճէվապը տիքտի. պու աքչամ քիլիսէտէ
քալմալըլըղ:

— Զաթը պու վաքըթտան սօղրա պէն պու
հալտէ էվէ կիտէմէմ. հէժ ուխտում վար ժամ
տա քալաճալըմ:

— Պէն տէ սէնի իլէ արքատաշ օղլորում.
չինքի էվտէ փէտէր չօք ցաճլալըյօր, արթըք
թահամիլիմ թիւքէնտի:

— Էյ քիլիսէ գափուսունն նասըլ աչտը-
րալըմ:

— Պիզիմ վառժապետ օնա պիր եօլ տիւ-
չինիւր:

— Պանա հանկը եօլտան երիւլ տէսէնիղ
օնտան կիտէրիմ:

— Էյ էջլէ իսէ պու աքչամ պէնի տիյնէ.
սահաթ իքի պուչուքտա ժամտա սէն պիր
կիւրիւթի քօփար:

Պիզ տէ կէլիր ժամ քափուլարընր էլէ ալըր
պիր լէօպ իլէ քէնտիմիզի իշէրի աթարըղ:

— Նէ վէսիլէ թուլուպ պաղըրայըմ:

— Պիր ալէկոժում սէս չըքար տէ նէ օղլը-
սա օղլուն, պիզ եէթիշիրիղ:

— Փէք էյի, պու իշի պէնտէն պիլին. իշ-
թէ պէն կիտէյօրում:

Ասոր վրայ մեր թուղցիկ պատուելին շիտակ
տակ եկեղեցին վաղեց. քիչ մը ատեն անցաւ՝
պարտեզին մէջ ճիւղակական ձայն մըն է ձգեց,
անանկ որ Եկեղեցւոյ մէջ գտնուողները ինչըլ-
լանին չգիտցան, դրացիները մէկգմէկ անցան,
ամէն մարդ արդեօք ի՞նչ վտանգ կայ ըսելով
աճու դողի մէջ ինկան. գիշերապահ ղինուոր-
ներն ալ որ հոնկէ կանցնէին, այս աղմուկը լը-
սելով՝ Եկեղեցւոյ դուռը ալ առին. դուռը
բացուեցաւ չբացուեցաւ՝ ղինուորներուն ետե-
ւէն Մըղրախեանին նէֆէրներն ալ ներս մտան,
և սկսան կուր վառաւորել. ղինուորները ա-
սոնց Գիւպարա տեսնելով, դուրս հանելու հա-
մար կաշխատէին, բայց նայելով որ իրենց չեն
հնազանդիր կոր, մեծերնուն իմաց տուին: Ան-
միջապէս Հաղարապետը և Թէֆթիլը վրայ հաս-
նելով, ասոնց խել մը համողիչ խօսքեր ըրին որ
դուրս ելնեն, բայց տեսնելով որ խել չընեն,
հատկցուցին որ Ոստիկանութեան վսեմ: Պաշ-
տօնեայն հրաման ըրած է թէ եկեղեցւոյ պա-

հապաններէն զատ մէկը հոն չի տրի կենայ գիշերը :

— Պիզ նէ սիզի թանըրը՝ նէ՛ փաշայը , քիւ լիսէյի քիմսէյէ էմնիյէ թիմիզ եօք • շունտան շուրայա չըքմայը :

— Սիզ կինէ պիլտիյինիզտէն շաշմայըն • պա նա էմիր պէօյլէ տեր :

— Պիզ էմիր մէմիր թանըմայըզ • պիզիմ բաթրիքիսանէտէն պիր հապէր կէլմէտիքճէ շունտան շուրայա քըմըլտանմայըզ :

— Փէք էյի • պէն շիմտի ժուրնայը եազըսլ՝ վուզուա կէլէնէրի պիլտիրիրիմ :

— Իսթէտիյին կիպի եազ , հիչ քօրքմա • եազտըղըն ժուրնայըն ի . . . :

— Եւ , պէօյլէ՛ մի • տույտունուզա • — Ըսելով՝ ինչ որ ըսին , ինչ որ ըրին և որոնք որ էին յականէ յանուանէ ժուրնային մէջ արձանագրելէ ետքը դարձան տեղերնին :

Հետեւեալ օրը Մղրախեանը իր նէֆէրներովը հանդերձ մէրքէզ կանչուեցան • ուր ասոնց ամէն գիշեր եկեղեցին լեցուեցնուն համար ըսին թէ :

— Պունտան պէօյլէ քիլիսէ իշինտէ նէ՛ ճէմաթտան քիմսէ եաթմաք , նէ վարժապետ • փափաղտան , ժամկոչտան վէ իւչ պէքճիտէն մատէ քիմսէ քալմայաճադ • պիզէ էմիր պէօյլէ :

— Սիզին փաշա տա պունլարա իլթիմաս էտէյօր ամմա , սօնունտա պէլլի օլաճադ :

— Հիւքիւմէթին էմիր պու • իլթաթսըզլըք իստէմէզ • քիլիսէտէ քալմայաճադսընը :

Այս միջոցին Մղրախ վարդապետը կատաղութիւնը բռնելով՝ ահաբեկի ձայնովմը կը պուռար :

— Փատիշահըմըզ պիլէ էմիր իլթսէ • արթըգտիյնէմէյիզ • քիլիսէ պիզիմ տիր , քիմսէ քալըշամազ :

— Փափաղ էֆէնտի , հիտտէթինիզի պիր թարափա պրադըն • աղղընըղտան չըքանը իշիտիյօրմըսընըզ • եազըք սէնին մէսնէտինէ :

— Պիզիմ նէ սէօյլէտիյիմիզ վար , սէն քէֆինէ կէօրէ ժուրնայընը եազ , պէն իսպաթ իստէյէճէյիմ :

— Բօ պէն ժուրնայը եազընը եազընը օլալըմ • իլթիյինիզ հաքարէթլէրին իսպաթընը

փաթուրիկ միլլէթինտէն իլթիրմէյէճէյիմ • իշիտէն բումտան վէ էրմէնիտէն շահիտ վէ իսպաթլար վար , հայտէ կիտին իշինիզէ :

— Իշտէ պիզ կիտէյօրուզ , սէն վարնէ եազաճաղըն վարըսա եազ :

Վերջապէս սիւնիկէն պօղմա մըրախը հըրաշախառ խայտառակութեամբ իր խուկը ժողվելով՝ ելաւ գնաց եկեղեցւոյն բակը • և սկսան օղիին գաւաթները պարպելով իրար քաջալերել :

— Կենդանութիւն , Աստուած չամցընէ :

— (Սմէնքը մէկէն) ձիւմիէ հաւատացեալալըմըդ տա :

— Թօգա՛ , վարդապետ , սուրբ աղօթքովդ աղգերնուս մէջ խռովութիւնը պակաս չըլայ • ձեզի պէսներն ալ :

— Ողջ եղիք , աս ալ ասանկ օր մըն է • օր պիտի ըլլայ քի աս օրերը խուսկով մոմով պիտի փնտռենք :

— Հայ հայ , ըրածնիս քովերնիս քեար պիտի մնայ :

Այսպիսի խօսքերով օղիները սօլուք ալմամաճասընա կը կլլէին • Ոստիկանութեան Դռնէն յատուկ Տեսուչ մըն ալ դալով , ասոնց վիճակին անձամբ ականատէս եղաւ • և պէտք եղած տեղեկութիւնները քաղելով՝ ետ դարձաւ :

Այս տէրէպէյիներուն բռնած ճամբուն ալ մէն ազգ՝ մինչեւ անգամ կառավարութիւնը սքանչացաւ • դինեպանները մէկուն տեղը երկուք գրել սկսան , տեղացիք ասոնց շամաթաներուն վարժուեցան • թէֆթիշները երթալով գալով՝ ոտուրնին ջուր իջաւ • և Մամուլը լսելով՝ գրելով ձանձրացաւ , ասոնք դեռ չզգաստացան :

Երեք չորս օր ալ սպասեցէք . . . :

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Օգոստափառ Սուլթանին Գահակալութիւնը շնորհաւորելու համար Ամեն Ս. Հայրիկը Գեր. Երեմիա և Սիմէօն եպիսկոպոսաց հետ այսօր ժամը չորսին Տօլմապահճէի արքունական պալատը պիտի երթայ թէ մեր աղդը և թէ ֆուսայ ազգը ներկայացընելով՝ որոց Ս. Պատ.

ընտրելու, ինչպէս որ ծանուցած, եւ մը իւր անձնական տկարութեան պատճառաւ չկրնալ երթալուն համար Ս. Հայրիկին յանձնած է իւր յարգանքը մատուցանել յոռո հորին վեհափառութեան : Նոյնպէս ուրիշ հպատակ աղագոյն ներկայացուցիչը ալ պիտի ներկայանան մեր Ս. Պատրիարքին պէս :

— Բազար գիւղի նոր գիւղացի Բաբըճը օղլու Մանուկ անուն 21 տարեկան Հայ երիտաւարդ մը՝ որ վաճառականութեամբ Ալեքիտան դրիա կը գտնուի եղեր, Եգիպտական կառավարութեան միջոցաւ առանց յանցանք իմացուելու՝ Եգիպտոսի ներքսագոյն կողմերը աքսորուել է, բայց ուր ըլլալը չգիտցուիր. ուստի յիշեալին հայրը Պատրիարքարան երթալով իւր որդւոյն ազատութեանը համար դարման մը խնդրել է. և Պատրիարքարանը որոշել է յատուկ թաքրիւթով Բ. Դրան իմացընել զայս :

— Բերայի հրկիզութենէն ետքը մինչեւ այս շաբաթ Հասունեան աղղայիներէն 450 անձինք Արեւելեան կաթոլիկ ազգայնոց հետ միացած են՝ յատուկ տուամարին մէջ ստորագրելով, և կը յուսացուի որ գեւ շատեր ալ պիտի միանան : Այսպէս Հասունիսթներու թիւը երթալով նուազելու վրայ է, և Արեւելեան աղղայնոց թիւը ստուարացած՝ և հետզհետէ ըստուարանալու վրայ է. անանկ որ եթէ այսպէս շարունակէ՝ Հասունեանց կողմը միմիայն Գեր. Հասունի անձնուէր մտերիմները պիտի մնան :

— Փարիզի մէջ վսեմ. Օտեան Գրիգոր Եփէնտիի՝ վսեմ. Երամեան Գէորգ պէյի՝ դուստր Աղնուաշուք Զարուհի օրիորդին հետ հարսնախօսութեան հանդէսը կատարուել է. ուր հարսանեաց հանդէսն ալ կատարուելէ ետքը Պօլիս պիտի վերադառնան վսեմ. Օտեան Եփէնտին և իւր ամուսինը :

— Երեկուան յորդ անձրեւին պատճառաւ վրաններու տակ գտնուող հրկիզեալք շատ նեղութիւն կրած են. Կը յուսամք որ Բարեխնամ կառավարութիւնը կը փութայ զանոնք յարմար տեղուանք պատասպարել, ինչպէս որ արդէն յիշեալ հրկիզելոց մէկ մասը պատասպարած է :

— Մշոյ նախկին միաբաններէն Միւթար վարդապետը Ղալաթիոյ Հռովմէականաց Փրը-

կիչ Եկեղեցին երթալով՝ պապականութիւնը ընդունել է. և առ այժմ յիշեալ Եկեղեցին կը գտնուի :

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ՏԱՃԿԱԿԱՆ ԼԵՁՈՒԻ

ԽՄԲԱԳՐԵԱՅ

ՊՕՂՈՍ Պ. ԳԱԼՊԱՆԱՆ

ԳԷՆ 10 ԴԵՄԵՂ

Միւհէնտիսեան Տպարանի Տաճկական նոր տառերով տպուած սոյն Դասագիրքը ամէն Հայ գրաւաճառաց քով կը գտնուի, որ կը բովանդակէ Օսմանեան տառերուն զօրութեանն ու կցորդութեանը կանոնները. արդի ոճով գործածական այլեւայլ գրութիւններ. Օսմանեան լեզուի մէջ գործածուած Արաբերէն համաձայնութեան կանոնները օրինակներով հանդերձ. Կառավարութեան պաշտօնական տեղերն ու տիտղոսները, և գեղեցկագրութեան վարժութիւն ըլլալու համար պարունակած գրութեանցը ձեւագիր կրկնութիւնը :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՈՒՍՈՒՄՆ ՊԱՐՏՈՒՅ

Պ. ՇԱՆՇԵԱՆՑ

Քիւրքճեան տպարանէն իւրոյ ընծայուած 160 երեսէ բաղկացեալ Վայելատալ գիրք մի է՝ որոյ պարունակութիւնն է քրիստոնէական և բարոյական պարտաւորութիւնք մարդոց առ Աստուած, առ մարդիկ և առ անձն :

Իւրաքանչիւր օրինակին գինն է կէս արծաթ մէճիտ. իսկ դպրոցաց համար՝ տասը օրինակին մէկ օրինակ ձրիարար պիտի տրուի :

Յանկացողը կրնան ստանալ Երուսաղէմ տունէն ի Գուճքալու, Մայր Եկեղեցւոյ դիմացը :

ՇԱՐԱԳՐԻ—ՏՆՕՐԷՆ

ԳԷՆՈՐԳ Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՐԻՔՃԵԱՆ

— Իֆթիրա արեցինք՝ տիբիշ թութմատի . արզուհալ տըվեցինք՝ ուճու պիղէ թօխանտի .
խաւատնիս կերանք՝ կարնըմիղ տօյմատի . Ալլահըն կաղասի Մէֆրսթօիլա , սան պըղա պիր եօլ
կէօստէր , կայրի Մուշ էլտէն ուշտի :

— Դուք հէմէն պօջիս փակէք , ես ձեզ սէլամէթը կը հանեմ :